

Rudolf Steiner
Anthroposofie a lidský cit
(Die Anthroposophie und das menschliche Gemüt)

Čtyři přednášky přednesené ve Vídni
Od 27. září do 1. října 1923

Sociální dosah Michaelova svátku
(Die soziale Tragweite eines Michaelfestes)

4. přednáška tohoto oddílu
9. přednáška této knihy
Vídeň 1. října 1923

GA 223

SOCIÁLNÍ DOSAH MICHAELOVA SVÁTKU

Všechny úvahy, které jsem zde v posledních dnech s vámi probíral, směřují k tomu, abych upozornil na to, jak se může člověk stát z občana Země zase jistou měrou občanem kosmu, jak se obzor jeho života může šířit do světových dálav a jak život v důsledku toho může dosáhnout i ve sféře pozemské nejen obohacení rozšiřováním obzoru, ale také obohacení po stránce intenzity vnitřních podnětů.

Posledně jsem mluvil o tom, jak skutečný duchovní názor přivádí člověka k náhledu, že planety našeho planetárního systému nejsou jen fyzickými tělesy, o nichž mluví dnešní astronomie, nýbrž jak se nám skutečně mohou stát zjevením duchovních bytostí. Mluvil jsem v tomto směru o Měsíci a Saturnu. Při stručnosti této úvahy se přirozeně nemohu jednotlivě zabývat všemi planetami; ani by to nebylo pro náš nynější záměr důležité. Chtěl jsem jen poukázat na to, jak se může celé duševní ladění člověka rozšířit ze Země do světových dálav. Tím však je teprve člověku umožněno, aby považoval zevní svět za svět patřící k sobě, právě tak jako to, co se děje uvnitř lidské kůže, tedy dýchání, krevní oběh a tak dále, považuje za patřící k sobě.

Dnešní přírodověda bere v úvahu i naši Zemi tak, jakoby tato Země byla pouhým minerálním, mrtvým tělesem. V dnešní civilizaci člověk vůbec nemyslí na to, že v tom, co například pozoruje kosmologicky, nevidí žádnou skutečnost. Pro pocit skutečnosti je dnešní stav mimořádně tupý. Člověk snadno nazve například krystal soli skutečným. Také růži nazve skutečnou a obě tyto skutečnosti nerozeznává jednu od druhé. Ale krystal soli je v sobě uzavřená skutečnost, která může existovat sama o sobě; růže nikoli. Růže má existenci jen tehdy, když roste na růžovém keři. Růže - míním květ růže - nemůže zde venku vzniknout sama o sobě. Máme-li tedy vůbec představu růžového květu, z něhož se můžeme těšit, pokud jsme tuto představu zevně realizovali, pak máme abstrakci, i když tuto abstrakci můžeme hmatat. Nemáme však pravdivou skutečnost, tu má jen růžový keř. A právě tak málo je pravdivou skutečností Země s jejími prahorninami a tak dále, o nichž nám dnes vypráví zevní věda. Neboť tato Země vůbec neexistuje, je pouze vymyšlená. Á skutečná Země: Což nedala vzniknout pevným rostlinám, nedala vzniknout zvířatům a lidem? To všechno patří k Zemi. Patří k ní stejně jako krystalické břidlice horstev. A když pozoruji jen tu Zemi, která se skládá z kamení, pak to není žádná Země. To není žádná realita, co dnes zevní přírodověda pozoruje v některých oborech geologie.

Pro naši poslední úvahu jde vlastně o to, abychom postupovali nejen logicky, ale podle skutečnosti. Dnes můžeme říci: Zjevné omyly dnešního vzdělání nám vlastně překážejí málo. Co se snadno vyvrací, málo nám překáží. Co je však v dnešním vědění, v dnešním poznání nejhorší, je to, co se zdánlivě vůbec vyvrátit nedá. Pohledte, skutečné bohatství ducha, exaktní poznání patří k tomu, aby se propočítaly všechny ty poznatky, které například propočítává dnešní geologická věda o vzniku Země před tolika a tolika milióny let. Ovšem tyto propočty se nepatrně rozcházejí; někteří geologové říkají dvacet miliónů let, jiní dvě stě miliónů. Ale dvacet miliónů nebo dvě stě miliónů let se dnes stalo lidem i v jiných oblastech rovněž maličkovitostí (*vztahuje se na znehodnocení peněz v poválečných letech, poznámka v originále*). Přesto však, že tito lidé mají tak rozličné názory, je metoda použitá v těchto propočtech skutečně taková, že může být plně respektována. Je exaktní, je přesná. Ale co je to za metodu? Je to taková metoda jako kdybych dnes vyšetřoval lidské srdce a pak je zase vyšetřil za měsíc: Určitým subtilním zkoumáním přijdu na to, že zjistím změny lidského srdce a vím potom, jak se toto srdce během jednoho měsíc změnilo. Pak zase pozoruji, jak se změnilo po dalším měsíci a tak dále. Znamená to, že použiji na lidské srdce tutéž metodu, kterou používají geologové, aby propočítali geologická údobí po miliónech roků. Zde se také počítá na základě usazenin a tak dále v zemských vrstvách, aby se z nich, když se srovnávají odpovídajícím způsobem malé změny, vypočítaly číselné údaje. Ale co mohu teď učinit se svými výsledky, které jsem získal o změnách lidského srdce? Mohu nyní použít metody získané na základě vypořizovaných změn a vypočítat, jak se jevílo toto lidské srdce před třemi sty lety a jak se bude jevit po třech stech letech. Výpočet může souhlasit. Jenže toto srdce tu před třemi sty lety nebylo a po třech stech letech tu také nebude! Tak mohou duchaplné, exaktní početní metody vést k tomu, že se dnes dělají v geologické vědě závěry o tom, jak Země vyhlížela před třemi milióny let, kdy ještě nebyl žádný silur (útvár prvohor) a tak dále. Výpočet může naprosto souhlasit, ale Země tu tehdy ještě nebyla. A podobně se dnes může vypočítat - tím se zabývají fyzikové - jak po dvaceti miliónech let budou substance zcela jiné. V tomto směru zveřejnili američtí badatelé mimořádně zajímavé výzkumy a popisy, například jak bude vypadat vaječný bílek. Jen právě pak už zde nebude Země jako fyzické světové těleso. Takže logické metody a exaktnost jsou nebezpečné, neboť se nedají vyvrátit. Nemůže se vyvrátit výpočet, jak vyhlíželo srdce před třemi sty lety, pokud je metoda správná, nebo jak před dvaceti milióny léty Země vyhlížela. Musíme však vyvinout myšlení přiměřené skutečnosti, skutečnosti odpovídající světový názor.

Na takovém všestranném pojmání skutečnosti záleží právě ve všech oblastech duchovní vědy. A takovými metodami, jak jsem je včera uvedl, takovými zniterněnými metodami, jimiž - jak jsem to ukázal včera - poznáváme obyvatelstvo Měsíce a Saturnu. Těmito metodami se také učíme znát nejen poměr Země k jejím vlastním bytostem, ale i poměr každé bytosti celého světa k bytosti Kosmu. Všude ve světě je ve hmotě, která je jen zevním výrazem pro duchovnost, obsažen duch. Imaginace, inspirace a intuice všude ve smyslovosti, ve fyzičnosti, nacházejí duchovnost. Ale tuto duchovnost nenacházejí pouze tak, že by se mohla pojímat, řekněme, v ostrých konturách, nýbrž nacházejí duchovnost v neustálém pohybu, v nepřetržitěm životě. A stejně jako to, co nám geologie dodává jako kameny, není skutečností, nýbrž nejprve se musí hledat Země i v jejím vytváření rostlin, zvířat a fyzických lidí, tak musí tato Země, má-li být chápána ve své celkové skutečnosti, být také brána jako zevní fyzické utváření duchovna.

Zprvu však imaginace učí poznávat, jak duchovnost země se nicméně v určitém směru liší od duchovnosti člověka. Když stojí přede mnou člověk, vnímám ovšem rozličné projevy jeho bytosti. Vidím, jak jde, slyším, jak mluví; vidím jeho fyziognomii, vidím gesta jeho paží a rukou. To vše mě ale přivádí k tomu, abych hledal jeho jednotící duševní duchovnost, která v něm vládne. Tak jako zde už sám instinkt musí hledat v uzavřené lidské bytosti jednotící duševní duchovnost, tak shledává imaginativní poznání, když pozoruje Zemi, nikoli jednotící duchovnost Země, ale nachází právě tuto duchovnost jako množství, jako rozmanitost. Nemělo by se proto z analogie duchovnosti lidské bytosti usuzovat na jednotícího ducha Země, neboť skutečně nazírání jeví rozmanitost zemské duchovnosti, duchovních bytostí žijících v říších pozemské přírody. Ale tyto duchovní bytosti právě procházejí životem, jsou ve stádiu vzniku.

Nyní se podívejme, co tato imaginace, podporovaná inspirací, vnímá ze vznikání Země během roku. Obrátme nejprve duševní pohled na zimu. Země se navenek pokrývá mrazem a sněhem; zárodky pozemského bytí rostlin jsou vzaty nazpět do Země. Právě to, co zárodečně souvisí se Zemí - svět zvířat a lidí můžeme přitom ponechat stranou - vtahuje Země zpět do svého nitra. K pučícímu a rašícímu životu jara a léta přistupuje v zimě život odumírající. Ale co znamená v duchovním směru tento odumírající život zimy? Znamená to, že duchovní bytosti, jež označujeme jako duchovní bytosti elementární, které vlastně ožívují zejména rostliny, stahují se do samotné Země, jsou s ní vroucně spojeny. Takový je v zimě imaginativní pohled na Zemi: Země do jisté míry přijímá duchovní elementární bytosti do svého tě-

la, ukrývá je ve svém těle. Země je v zimě „nejduchovnější“, je nejvíce proniknuta svými elementárními duchovními bytostmi.

Ten, kdo toto nahlíží, to také přijímá, jako všechno nadsmyslové nazírání, do pocitu, do cítění. Pozoruje v zimě procítěně tuto Zemi a říká si: Kde leží sněhová pokrývka, tam je tělo Země přikryto tak, aby v tomto těle přebývaly elementárně duchovní bytosti zemského bytí. Když přijde jaro, změní se spřízněnost těchto elementárních duchovních bytostí se Zemí ve spřízněnost s kosmickým okolím. Co po čas zimy vytvářelo v těchto bytostech hluboké příbuzenství se samotnou Zemí, to se stává na jaře spřízněné s kosmickým okolím: Elementární bytosti usilují ze Země do prostoru. A jaro záleží vlastně v tom, že Země v oddanosti k vesmíru nechává vyproudit své elementární bytosti. Tyto elementární bytosti potřebují v zimě spočinutí v lůně Země. Na jaře potřebují vyprouzení vzduchem, atmosférou ven. Potřebují být určovány duchovními silami planetárního systému, duchovními silami Merkuru, Marsu, Jupitera a tak dále. Všechno, co může z planetárního systému působit na zemské duchy, to v zimě nepůsobí. Začíná to působit na jaře. A je tomu skutečně tak, že zde můžeme pozorovat kosmický děj, který je víc duchovní v poměru k jednomu ději, v člověku spíše materiálnímu, a to je v člověku proces dýchání. Vdechujeme zevní vzduch, podržujeme ho ve vlastním těle a zase ho vydechujeme; vdechujeme a vydechujeme. Vdechování a vydechování je součástí lidského života. V zimě vdechla Země celou svou duchovnost. Když přichází jaro, začíná svou duchovnost zase vydechovat ven do kosmu. Když ještě existoval ve velmi starých dobách vývoje lidstva určitý druh instinktivního jasnozření, člověk to pocítoval. Pocítoval to jako přiměřené zemskému bytí za zimního slunovratu ve vánoční slavnosti. Když je Země nejduchovnější, tehdy mu smí skrývat tajemství vánoční slavnosti. Vykupitel se mohl spojit jen s tou Zemí, která přijala do svého lůna celou svou duchovnost.

Ale pro slavnost, pro niž měl ožít pocit, že člověk patří nejen Zemi, ale celému vesmíru, a že jako pozemšťan může se svou duší ve vesmíru procítit, pro tuto slavnost vzkříšení mohla přijít v úvahu jen tato doba, která všechno pozemsky duchovní vede vzhůru do kosmu. Proto prožíváme vánoční slavnost spojenou s pozemskými skutečnostmi, se zimní temnotou Země, v jistém smyslu se spánkem Země. Naproti tomu vidíme slavnost velikonoční vsazenou v průběhu roku tak, že ji neurčujeme podle pozemských záležitostí, ale podle záležitostí kosmických: Pro velikonoční slavnost je určující první neděle po jarním úplňku. Hvězdy musely tedy člověku v dřívějších dobách říci, kdy má být velikonoční svátek, neboť v tomto případě se celá Ze

mě otevírá kosmu. K tomu muselo být vzato na pomoc písmo kosmu. Člověk musel vnímat, že není jen pozemkou bytostí, že v jarní slavnosti Velikonoc musí sám sebe otevřít kosmickým dálkám.

Člověka skutečně bolí v duši, když tyto velkolepé myšlenky prožité doby lidstva, která byla ještě větší než ta dnešní, jsou dnes diskutovány takovým způsobem, jak jsme tomu už po pětadvacet let navyklí. Že nejrůznější lidé, domnívající se, že to s lidstvem dobře myslí, baví se o tom, jak by neměly být velikonoční svátky tak pohyblivé; alespoň by se měly ustanovit na první neděli v dubnu, tedy zevně, zcela abstraktně. Musel jsem vyslechnout diskuse, v nichž se upozorňovalo na to, jaký to dělá „nepořádek“ v bilančních knihách obchodníků, že jsou Velikonoce tak pohyblivé, a jak by se obchody odbavovaly mnohem lépe, kdyby Velikonoce byly přesně uspořádané. Jak jsem řekl, člověka to v duši bolí, když vidí, jak světu odcizená se stala tato civilizace, která se považuje za „praktickou“. Vždyť takový návrh je tím nejnepraktičtějším, co si lze pomyslet: Tato civilizace může sice založit praxi pro den, nikoli však pro století. Pro století může zakládat praxi jen něco, co je v souzvuku s vesmírem. Ale potom musí běh roku mít vždy možnost člověka odkázat na vnitřní život s celým kosmem.

A když přecházíme od jara k létu, ztrácí Země vždy víc a více svou duchovnost v nitru. Tato duchovnost, tyto elementární bytosti spějí od pozemskosti k mimozemskosti; dostávají se úplně do vlivu kosmického, planetárního světa. A to představovalo kdysi nesmírně hluboký kultický děj, který byl v jistých mysterijních místech vyvinut v roční době, kdy dnes slavíme za plného léta slavnost janskou.

Tato janská slavnost v plném létě byla kdysi dobou, kdy zasvěcenci, mysterijní kněží na místech, kde se právě konaly janské slavnosti v jejich původním významu, byli hluboce proniknutí následujícím: Cos musel hledat v hluboké době zimy, při zimním slunovratu, když ses díval skrze sněhovou pokrývku, jež se stala duchovně průhlednou do nitra Země, to najdeš nyní, když duchovní pohled zaměříš navenek. A elementární bytosti, určované po čas zimní doby pozemskými základy v Zemi, jsou nyní určovány planetami. Naučíš se od bytostí, které jsi v zimě musel hledat v Zemi, znát v době plného léta jejich planetární zážitky. A jako jinak člověk nevědomě prožívá svůj proces dýchání jako něco, co právě vnitřně patří k jeho bytí, tak prožíval kdysi člověk své bytí - náležející k běhu roku - v duchovnu, které patří k Zemi. Hledal jemu spřízněné elementární bytosti přírody po čas zimy v hlubinách Země; za plného létaje hledal v oblačných výšinách. Shledával je v hlubinách Země, vnitřně protkané a proniknuté životem vlastních sil Země ve spojení

s tím, co zanechaly v zemi síly Měsíce; v době plného létaje pak nacházel oddané dálkám vesmíru.

A na sklonku léta začíná Země zase vdechovat svou duchovnost. Takže od janské doby, když Země svou duchovnost vdechuje, připravuje se opět doba, kdy Země ponese svou duchovnost v sobě.

Člověk je dnes málo nakloněn přihlédnout k tomuto vdechování a vydechování Země. Lidské dýchání je spíše fyzický děj. Dýchání Země je děj duchovníce to vystupování elementárních bytostí Země do světových prostorů a pohroužení těchto bytostí do Země. Ale skutečně: Právě tak jako člověk spoluprožívá ve svém vnitřním životním postoji, co se děje v jeho krevním oběhu, tak spoluprožívá vlastně jako úplná lidská bytost průběh roku. Jako proudění krve je vnitřně podstatné pro jeho bytí, tak je podstatné - v širším smyslu - pro lidské bytí toto proudění elementárních bytostí ze Země vzhůru k nebesům a zase nazpět k Zemi. A jen hrubost pocítování nedá již člověku dnes tušit, co tu vlastně v něm samém závisí na tomto zevním dění v roce. Ale když během času se bude moci člověk namáhat, aby přijímal představy, které mu dává duchovní věda, nadsmyslové poznání - když bude muset vyvíjet onu vnitřní aktivitu, kterou potřebuje, aby si opravdu vnitřně duchovně zpřítomnil, co je mu svěřeno jako duchovně-vědecké výsledky, pak takové uchopení těchto duchovně-vědeckých výsledků zjemní i jeho schopnost pocítování. To je vlastně to, moji milí přátelé, co byste vy všichni měli očekávat od zahloubání se do nadsmyslového poznání, jaké podává anthroposofie. Když čtete anthroposofickou knihu, nebo snad dokonce když čtete nějaký cyklus a čtete ho tak, že vaše čtení se rovná čtení nějaké jiné knihy, že vaše čtení probíhá tak abstraktně jako čtení něčeho jiného, pak vlastně vůbec nepotřebujete číst anthroposofickou literaturu. Pak vám radím, abyste raději četli kuchařské knihy nebo technické učebnice a podobně, anebo jak nejlépe dělat obchody, neboť to je potom užitečnější. Číst anthroposofické knihy nebo naslouchat anthroposofickým přednáškám má smysl jen tehdy, když člověk pozoruje, že k přijímání těchto výsledků se musel úplně jinak naladit než pro jiné výsledky! To vyplývá již z toho, že ti lidé, kteří se dnes pokládají za obzvlášť moudré, mají tuto anthroposofickou literaturu za bláznovství. Ti ovšem musí mít k tomu přece také důvody, že ji považují za bláznovství. A důvody jsou právě ty, že říkají: Všechno ostatní mluví o něčem jiném, všechno ostatní znázorňuje nám světjinak. Nemůžeme přece přistoupit na to, že sem přijdou anthroposofové a budou úplně jinak znázorňovat svět! Ano, je to právě jiné, co vstupuje do světa jako výsledky anthroposofie, jiné než to, co se dnes člověku vůbec sděluje. A musíme říci: Někteří z našich přátel ně

kdy sledují politiku, a jejím prostřednictvím chtějí učinit anthroposofii přitažlivou pro svět tím, že se budou tvářit tak, jakoby neexistovaly vůbec žádné rozpory s triviálními názory ostatních. Takové snahy nemohou být správné, třebaže se s nimi stále setkáváme. Je právě zapotřebí jiného stanoviska, úplně jiné orientace duše, když to, co říká anthroposofie, chceme považovat za srozumitelné, pochopitelné, rozumné a ne za bláznivé.

Když se však tato odlišná orientace získá, potom po nějaké době prožije nejen lidský intelekt jisté školení, nýbrž školením projde právě lidský cit; tento cit se stane jemněji vnímavým. A cit bude pocítovat zimu nejen tak, že si oblekneme zimník, když je chladno, a léto bude pocítovat nejen tak, že některé šaty odložíme, když se zase oteplilo, ale budeme během roku pocítovat ony jemné přechody, probíhající od mrazivého sněhu v zimě k parné době plného léta v pozemském bytí. A naučíme se běh roku skutečně pocítovat tak, jako pocítujeme projevy živé, oduševnělé bytosti. Ano, moji milí přátelé, správným anthroposofickým studiem můžeme přivést cit tak daleko, že se nám skutečně stane během roku tak promlouvajícím, že se při jeho projevech cítíme jako při utěšování nebo odpírání přítelovy duše. Jako můžeme ze slov a z celého chování přítelovy duše pocítit hřejivý tep oduševnělé bytosti, který nás opravdu jinak oslovuje než něco neživého, neoduševnělého, tak bude moci zprvu nemá příroda, ale pro člověka oduševnělá, začít mluvit. Člověk se naučí v průběhu roku pocítovat duši procházející vývojem. Bude se učit naslouchat tomu, co má říci rok, právě tato velká živá bytost, zatímco jinak má co činit ve svém životě s malými živými bytostmi, a naučí se zařadit pak do celého oduševnělého kosmu sám sebe. Když ale potom přejde léto do podzimu a přiblíží se zima, pak právě tím mu bude mluvit z přírody něco zvláštního.

Moji milí přátelé, kdo si ponenáhlu osvojí toto jemné pocítování přírody, které jsem chtěl právě charakterizovat - a anthroposof po nějakém čase upozoruje, že to může být celkový výsledek jeho anthroposofického usilování - ten se naučí rozlišovat vědomí přírody, vznikající během doby jara a léta, a vlastní sebevědomí, které se cítí dobře během doby podzimu a zimy. Vědomí přírody: Země vyvíjí, když přijde jaro, svůj pučící, rašící život. A kdo má správný pocit pro tento pučící, rašící život, kdo v sobě nechá promlouvat, co se zde na jaře všechno vyskytuje - nemusí to být vědomé, i v podvědomí to mluví k plnému lidskému životu, kdo toto všechno má, ten neříká pouze: Květina kvete, rostlina klíčí, nýbrž cítí opravdu oddanost k přírodě, takže může říci: Moje já kvete v květině, moje já klíčí v rostlině! Vědomí přírody vzniká teprve tím, že se člověk učí prožívat to, co se rozvíjí v pučícím,

rašícím životě. S rostlinou umět klíčit, s rostlinou umět kvést, s rostlinou umět zrát: To je to, co znamená u člověka vyjít ven ze svého nitra, co znamená vzejít v zevní přírodě. Vyvíjet duchovnost, to opravdu neznamená zabstrahovat se. Duchovnost vyvíjet znamená umět následovat ducha v jeho tkáni a vznikání. A člověk, který s květem kvete, se zárodkem klíčí a s plodem zraje, když takto sám ve svém jemném vycitování přírody po čas jarní a letní doby rozvíjí toto přírodní pocíťování, pak se připravuje žít právě v době plného léta oddán vesmíru, oddán hvězdnému nebi. Pak se stane každá světluška něčím jako tajuplným zjevením kosmu; pak se stane každý vánek v atmosféře v plném létě hlásáním něčeho kosmického v pozemskosti.

Potom však, když Země zase vdechne, a když se člověk naučil s přírodou cítit, s květy kvést, se zárodky klíčit a s plody zrát, poněvadž se učil být se svou bytostí v přírodě, nemůže jinak než nyní také spoluprožívat dobu podzimu a zimy. Kdo se učil s přírodou žít, dostane se i k tomu, aby s přírodou zemřel. Kdo se naučil na jaře s přírodou žít, ten se také naučí na podzim s přírodou umřít. Je tomu tak, že jiným způsobem zas přicházíme k oněm pocítům, které kdysi tolik vnitřně produševňovaly Mithrova kněze, jak jsem to v těchto dnech popisoval. Mithrův kněz pocíťoval běh roku ve svém vlastním těle; to však už není přiměřené pro dnešní lidstvo. Ale musí se to stát stále přiměřenějším lidstvu nejbližší budoucnosti. Anthroposofové mají být průkopníky tohoto prožívání: Mají spoluprožívat běh roku; s jarem umět žít, s podzimem umět umřít.

Ale člověk umřít nesmí! Člověk se nesmí dát přemoci. Může společně žít s pučící, rašící přírodou, může na ní vyvinout přírodní vědomí. Ale když prožije s přírodou umírání, pak je toto spoluprožívání výzvou postavit proti tomuto umírání ve svém nitru vlastní tvořivé síly své bytosti. Pak v něm vyklíčí něco duchovně-duševního, vlastní sebevědomí, a člověk se stane vnitřním prožíváním, když prožije umírání přírody na podzim a v zimě, buditelem vlastního sebevědomí na nejvyšším stupni. A tak vzniká člověk; tak sám sebe proměňuje v průběhu roku, když prožívá přírodní vědomí - sebevědomí. Zde potom, když společně prožije umírání přírody, musí procitnout vnitřní životní síla. Když příroda vezme své elementární bytosti do svého lůna, musí se vnitřní lidská síla stát probuzeným sebevědomím.

Síly Michaelovy - nyní je zase cítíme! Za zcela jiných předpokladů vznikl obraz sporu Michaela s drakem ve starých dobách instinktivního jasnozření. Nyní však, když v celé životnosti chápeme přírodní vědomí - sebevědomí, dobu jara, léta, podzimu a zimy, s koncem září se stává před člověka zase tatáž síla, která mu zpřítomňuje to, co právě při umírání přírody se má z tohoto hro

bu vyvinout jako vítězí síla; ona vítězí síla, která v nitru člověka zažehuje pravé, silné sebevědomí. Nyní je tu opět Michael vítězí nad drakem!

Tak musí anthroposofické vědění, anthroposofické poznání vproudit jako síla do lidské citové mysli. Cesta vede od našich suchých abstraktních, ale exaktních představ tam, do citu přijaté živé poznání nás zase staví před něco, co je tak plné života jako ve starých dobách nádherný obraz Michaela vítězí nad drakem. Tak je ve světovém zorném poli před naší duší zase něco jiného než abstraktní pojmy. Nedomnívejte se, moji milí přátelé, že takové prožívání je bez následků pro celkové bytí člověka na Zemi. Jak se člověk vžívá do vědomí nesmrtelnosti, jak se vžívá do vědomí předzemského bytí, to jsem častěji znázorňoval během posledních let v anthroposofických setkáních, také i zde ve Vídni. Chtěl jsem právě na tomto shromáždění ukázat, jak člověk z duchovního světa - ale nyní v plně konkrétním smyslu - může přijmout do svého citu duchovní sílu. Opravdu nestačí, když se všeobecně panteistickým nebo jiným způsobem mluví o tom, že základem něčeho zevního je také duch. To by bylo právě tak abstraktní, jako kdyby se chtěl někdo spokojit s tím, že by řekl: člověk má ducha. Co znamená umět jen říci, že člověk má ducha? Duch má pro nás význam teprve tehdy, když k nám duch mluví v konkrétních jednotlivostech, když se nám v konkrétních jednotlivostech v každém okamžiku zjevuje, když nám může dát útěchu, povzbuzení a radost. Panteistický duch ve filosofických spekulacích nemá vůbec žádný význam. Živý duch, který k nám mluví v přírodě, jako k nám mluví lidská duše v člověku, ten to je teprve, jenž oživujícím a povznášejícím způsobem může vproudit do lidského citu.

Pak ale získá tento lidský cit z takového, v citové mysli proměněného poznání i pro pozemské bytí ony síly, které lidstvo potřebuje právě pro sociální život. Lidstvo si totiž během tří až čtyř století zvyklo pohlížet na přírodní bytí a také na lidský život jen prostřednictvím intelektuálních, abstraktních představ. A nyní, kdy je lidstvo postaveno před velké problémy sociálního chaosu, chtělo by s tímto intelektualismem řešit i problémy sociální! Nikdy však lidé nevytvoří tímto způsobem něco jiného než chiméry. Aby se mohlo mluvit k sociální oblasti, k tomu patří celé lidské srdce; ale to zde nemůže být, když člověk nenajde svůj vztah ke kosmu a zejména k duchovnímu obsahu kosmu. Pravé svítání i pro nutné řešení okamžitých sociálních otázek zde bude v té chvíli, kdy lidské city do sebe přijmou duchovní vědomí, takové duchovní vědomí, které je složeno z přechodu od přírodního vědomí - vědomí jara a léta - k sebevědomí, vědomí podzimu a zimy. V hlubokém smyslu na tom závisí - nikoli například rozumový obsah sociálního problému

mu, ale síla, kterou sociální problém potřebuje - aby mohlo dostatečně velké množství lidí přijmout takové duchovní podněty do svého nitra.

To vše je ale nezbytné přinést vstříc lidskému citu, když se pomýšlí na to, že ke třem svátkům, jež jsou odstiněny ve svátek vánoční, velikonoční a v janský svátek, se má připojit svátek podzimní, svátek Michaelův. Bylo by nesmírně krásné, kdyby na konci září celou silou srdce mohl být slaven tento Michaelův svátek! Ale nesmí se slavit tak, že se vykonají ty nebo ony přípravy, probíhající jako abstraktní pocity lidské mysli. Ke slavnosti Michaela náležejí lidé, kteří ve svých duších plně vycitíují všechno to, co v nitru člověka může oživit vědomí ducha! Vždyť čím je mezi svátky roku svátek velikonoční? Ten nám připomíná Zmrtvýchvstání, které sestoupením slunečního ducha Kristova do lidského těla se stalo v mystériu na Golgotě. Nejprve smrt, pak Zmrtvýchvstání - pro zevní nazírání mystérium Golgoty. Kdo v tomto smyslu chápe mystérium Golgoty, vidí v této vykupitelské cestě smrt a vzkříšení ze smrti. A potom si snad řekne ve své duši: Musím se spojit ve svém citu s Kristem, který je vítězem nad smrtí, abych ve smrti našel vzkříšení. - Ale křesťanství není uzavřeno tradicemi, jež se spojují s mystériem Golgoty; to musí jít dál. Lidský cit se postupem času zniterňuje, a člověk potřebuje k tomuto svátku, který mu před oči staví smrt a vzkříšení Krista, onen druhý svátek, jímž se člověku zniterněným způsobem jeví běh roku: Takže v běhu roku může nejprve najít vzkříšení duše; nejprve musí dovést duši ke vzkříšení, aby mohla důstojným způsobem projít branou smrti. - Velikonoční svátek: nejprve smrt, pak vzkříšení; Michaelův svátek: nejprve vzkříšení duše, pak smrt.

Tím se stává Michaelův svátek převráceným svátkem Velikonoc. Ve svátku velikonočním slaví člověk vzkříšení Krista ze smrti. V Michaelově svátku musí člověk celou intenzitou duše cítit: Nechci-li jako polomrtvý spát, abych shledal své sebevědomí mezi smrtí a novým zrozením ztlumené, ale chci-li projít branou smrti v plném jasu, musím, abych to dokázal, před smrtí vnitřními silami svou duši probudil. - Nejprve probuzení duše, potom smrt. Aby ve smrti se pak mohlo slavit vzkříšení, které člověk slaví ve svém nitru!

Kéž by tyto přednášky mohly alespoň poněkud přispět k tomu, aby byl vytvořen most mezi pouhými rozumovými poznatky anthroposofie a tím, čím anthroposofie může být pro lidské city! Pak budu velice rád a v budoucnu si s láskou vzpomenu právě na to, co jsme mohli v těchto přednáškách prohodit. Opravdu jsem nechtěl mluvit k vašemu rozumu, ale k vašemu citu. A také jsem chtěl způsobem, jenž dnes není obvyklý, poukázat na sociální podněty, které dnes lidstvo velmi potřebuje. Náladu pro sociální podněty dostaneme do lidstva vlastně teprve vnitřním prohloubením citové mysli. To

mi nyní zvlášť silně vystupuje před duši, kdy musím ukončit přednášky, které jsem zde před vámi, milými Rakušany, skutečně konal z vnitřní potřeby srdce.